

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA YUNAN TARİHÇİLERİN GÖZÜYLE BÜYÜK YUNANİSTAN HAYALİ VE FRANSIZ BASINININ ROLÜ

Yakup Kurt*

Öz

Birinci Dünya Savaşı, Yunanistan için büyük beklentilerinin karşılanacağı savaş olarak değerlendirilmekteydi. Büyük Devletler'in yardımıyla topraklarını adım adım genişleten Yunanistan, I. Dünya Savaşı'nı, tarihi iddialarının ete kemiğe bürünüp tahakkuk edeceğini umduğu ender bir fırsat olarak görüyordu. Bu savaşın mutlak galibi İtilaf Devletleri'nin olacağını düşünen Venizelos, bu devletlerin yanında yer alarak, İngilizlerin Gelibolu çıkarmasına Yunan ordusunun da katılması gerektiğini savunmaktaydı. Ne var ki İngilizler'in ve Fransızlar'ın çok sempati duyduğu Venizelos, Yunan Kralı Konstantin ile savaşa taraf olmak konusunda ciddi anlaşmazlık içindeydi. İtilaf Devletleri'nce yapılan baskılar sonucunda Kral Konstantin ülkeyi terk ederek, yerini oğlu Alexandr'a bıraktı. Bu durum karşısında rahatlamış olan Venizelos, önemli paralar ödeyerek karşılığında Fransız basınının da desteğini almak suretiyle İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girme kararı aldı. Bunun üzerine Venizelos, Anadolu toprakları üzerinde Büyük Yunanistan'ı kurma davasının peşine düştü.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Megali İdea, Fransız Basını, Venizelos, Osmanlı, Yunan.

Giriş

Avrupa'nın çeşitli nedenlerle eski Hellen uygarlığına duyduğu hayranlık ve minnet, özellikle Yunan isyanı yıllarında çok daha somut biçimde ortaya konulmuştur. Voltaire¹, Victor Hugo² ve Lord Byron³ gibi dünyaca tanınmış Yunanseverlerin Yunanistan'ın bağımsızlığı yönündeki Avrupa kamuoyunu etkilemek bakımından açıklamaları ve genel tutumları, Yunanlara bir destek biçiminde tezahür ettiği herkesçe bilinmektedir. Ancak, Yunan tezlerine karşı takınılan yakın duruş, her zaman bu eski uygarlığa karşı duyulan bir "sempati" ve "minnet" biçiminde görülmemelidir. Büyük Devletlerin Akdeniz'de güç sahibi olmak amacıyla kendi aralarında sürdürdükleri rekabet, stratejik konumdaki birçok adasıyla Yunanistan'ın önemini vazgeçilmez kılmaktaydı. Nitekim Yunan devletinin kurulmasında öncül ve katalizör rol oynamış olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın, Yunanistan'ın kurulma

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ykurt@comu.edu.tr

¹ "Bir İbrani'nin vatani var mı? Ya bir Ermeni'nin? Vatan sözcüğü bir Yunan'ın ağzına yakışır." diyen Voltaire'in sözlerini, 18. yüzyılın 2. yarısında Rum aydınlardan Katarcis, Fransız filozofun adını zikretmeden onun Yunanlar'a bakışını şöyle açıklıyor: "Kimi Frenkler bizi vatansız olmakla suçluyorlar." Katarcis, kendilerinin tarihsel bir hafızaya sahip olduklarını belirttikten sonra düşüncesini şu argümanlarla destekliyor: "Rum Hristiyan Milleti, her ne kadar esaret altındaysa da devleti idare edenlerin dışında değildir. Öyle ki (Rum Milleti) egemenlerin yönetiminde yer almakla kalmaz, ayrıca kendi siyasi toplumunu da oluşturmaktadır" der. Dimitris G. Apostolopoulos, *Romioi Hristianoı me "Baratia Vasilika", Triti Epistimoniki İmerida- Romioi stin İpresia tis İpsilis Pilis*, Atina: Eteria Meletis tis Kath'İmas Anatalis, 2002, s. 79.

² Victor Hugo- *Les Orientales* (şiiir kitabı), Paris 1829 ve 1862.

³ İngiliz şair olan Lord Byron Yunan ayaklanması sırasında Yunanistan'a gidip destek vermiştir. Hande Seber, "Lord Byron'ın The Giaour (Gâvur) Adlı Hikayesinde Türk Kültüründen İzler", *Bilig*, 74, 2015, s. 202.

aşamasından başlayarak burada kendilerine yakın duran partilerin ortaya çıkması, bu küçük ülkeyle ne denli sıkı ilişkilere sahip olduklarını göstermektedir. Adını andığımız bu devletlerin aralıksız süren desteği sayesinde adım adım genişlemiş olan Yunanistan, kendisine yapılan çeşitli dönemlerdeki desteği kalıcı bir avantaj olarak görme eğilimi içinde olmuştur. Büyük Devletlerin desteğiyle topraklarını genişleten Yunanistan, 1912 Balkan Savaşı'nın en kazançlı ülkesi olmuştur. Yüksek moral motivasyonu Balkan Savaşları'ndan çıkan Yunanların I. Dünya Savaşı'na hazırlık çalışmalarını "Büyük Yunanistan"ı kurma konsepti içerisinde değerlendirmek gerekir.

Birinci Dünya Savaşı, Yunanistan'ın Batı Anadolu ve Karadeniz bölgesi üzerindeki iddiaları ve beklentilerinin tahakkuk etmesi bakımından kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak değerlendirilmekteydi. Ancak İtilaf Devletleri cenahına bakıldığında, kimi zaman bu devletlerin çatışan çıkarlarının, kimi zaman çeşitli kurum ve kuruluşların yönlendirici tutumlarının, kimi zaman da özel şahısların çıkarlarının etkin rol oynadığı görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'ın kendi içinde çözmekte zorluk çektiği Kral Konstantin ile Başbakan Venizelos arasında savaşa ilişkin olarak yapacakları tercihle ilgili anlaşmazlıktan başka, bu ülkenin İtalya ile çıkarlarının çatışır bir vaziyet alması, Entente blokunda aşılması güç sorunlar yumağını gözler önüne seriyordu. Olayların böylesine yoğun ve karmaşık vaziyeti karşısında Avrupa devletlerinin ve tabii ki Avrupa'da kamuoyu oluşturmada sansürün ve basının rolünü gözden uzak tutmamak gerekir. Bu nedenle belirtmek gerekir ki basın kuruluşları, hatırı sayılır meblağlar karşılığında kamuoyu oluşturmada her zaman etkin rol oynamıştır.

Basının çok önemli bir görev üstlendiği I. Dünya Savaşı yıllarında Fransız hükümetleri basın aracılığıyla olağanüstü sonuçlar temin eden bir propaganda mekanizması oluşturmayı başarmışlardır. Söz konusu propaganda etkinliğinde, ilk olarak İngilizlere ve Fransızlara yakınlığıyla tanınan ve onların "adamı" olarak bilinen Venizelos'un profilinin ve saygınlığının üst düzeyde tutulması; ikinci olarak, İngiltere ve özellikle Fransa'nın, Yunanistan'ın tarafsızlığına müdahale kabul edilip bu ülkeyi savaşa sokma çabası biçiminde görülebilecek topraklarındaki kimi eylemlerinin, kamuoyunun gözünde meşru gösterilmesi gayreti içinde olunmuştur.⁴

Kamuoyu oluşturmaya yönelik "bilgilendirme" adı altındaki propaganda ve sansür gibi algı yönetimi büyük ölçüde Fransız kamuoyunun düşünce ve duygularını etkilemiş, Yunan tezlerine karşı daha duyarlı davranılması sağlanmıştır. Bundan böyle Fransızlar, Venizelos'a büyük hayranlık beslerken, Kral Konstantin'e⁵ kin ve nefret duymaya başlamışlardır. Her iki Fransız Başbakanı

⁴ Elli Lemonidou, *Ta Hronia ton Anatropon- Evropi kai Ellada, 1914-1924* (The Years of Upheaval Europe and Greece), "Apoihos kai Antidraseis gia ti Megali İdea", Praktika Simposiou, Delfoi 4-6 Haziran, *İpourgeiou Politismou kai Athlitismou*, Atina 2014, s. 186-187.

⁵ * Kral Konstantin I. Dünya Savaşı'nın galibinin Mihver Güçleri'nin olacağına inanıyordu. Kendisi Alman sempatisini olup ülkesinin bu savaşta tarafsız kalması gerektiğini savunuyordu. Bkz; Lina Louvi, *Mikrasiatiki Katastrofi-* "To Telos tis Megalis İdeas", Ed. Hristina Koulouri, Atina: Dimosiografikos Organismos Labraki Yayınları A.E., 2012, s. 25. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Kral Konstantin'in eşi Sofia'nın II. Kayzer'in kız kardeşi olması ve Almanya'nın bu savaşın galibi olacağına

(Aristide Briand ve Alexandre Ribot) döneminde propaganda ve sansür araçları etkin olarak kullanılmış, Fransız kamuoyunun Yunan tezleri konusunda, duruma göre bazen duyarlı olması özendirilmiş, bazen de ilgisiz kalması sağlanmıştır.⁶ Bu açıdan I. Dünya Savaşı'nın bir sonraki aşaması olan Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılması karşısında 1919 öncesinde Batı basınının tutumu, kimi istisnalar hariç, Türkiye ve Bulgaristan'a karşı Yunanistan'ın ulusal meselelerinin hararetili biçimde desteklenmesi yönünde olmuştur. O dönemde Fransız basını, Avrupa'nın dışında tutulması gereken Türkiye'ye ve Jön Türklere gösterdiği müsamaha nedeniyle İngiliz Hükümeti'ni eleştirmiş, Paris Barış Konferansı'nda Türkiye'nin desteklenmesi halinde Almanya'ya müstakbel bir ortak kazandıracacağı kaygısını ifade etmiştir.⁷ Ancak altını çizmek gerekir ki, Fransız basını bu desteği Yunanistan'a karşılıksız vermemiştir. Gunaris'in başında bulunduğu Yunan Hükümeti 1921 yılında Fransız basınının desteğini kazanmak amacıyla beş büyük basın kuruluşuna iki milyon franklık bir meblağ ödemiştir.⁸ Bu yüklü miktarın dışında daha küçük meblağlar da çeşitli basın organlarına aynı amaçla ödenmiştir.

Fransız Hükümeti kadar Fransız basınının da Yunan tezlerini destekleme eğilimi 1919 yılına kadar belirgin biçimde sürmüştür. Bu tarihten sonra, "Büyük Savaş" süresince birbirinden ayrılmaz unsurlar olarak kabul edilen propaganda ile sansürün yanı sıra gazete manşetlerinde ve köşe yazılarında Yunanistan lehine çıkan yazıların giderek azalmaya başladığı ve özellikle 1920'de Venizelos'un seçimleri kaybedip Kral Konstantin'in yeniden tahta geçmesiyle Fransız basınının büyük bölümünün Türk yanlısı bir tutum benimsediği görülmektedir⁹. Daha Kurtuluş Savaşı sürerken Fransız hükümetince *Franklin-Bouillon* adlı diplomat Ankara'ya gönderilmiş, iki ülke arasında dikkat çeken kimi sorunlar hakkında görüş alışverişi yapılmıştır. Sakarya Zaferi'nden sonra ise iki ülke arasındaki görüşmeler önemini arttırmış, bu görüşmelerde barışa ilişkin konular ağırlık kazanmaya başlamıştır.¹⁰ Bu dönemden sonra Fransız basınının ve dolayısıyla Fransız Hükümeti'nin Yunanistan'ın tezlerine karşı savaşın ilk yıllarındaki kadar ilgilenmediği gözlenmiştir.

inanılması, Konstantin'in tarafsız kalma tutumunu temellendiren etmenlerdir.

⁶ Elli Lemonidou, "A' Pagkosmios Polemos- Mesopolemos: Opseis, Syneheies kai Asynexeies tou Endiaferontos gia tin Ellada", Atina: *Herodotos*, 2015, s. 857.

⁷ Lemonidou, a.g.e., s.193

⁸ Elli Lemonidou, Ta Hronia ton Anatropon- Evropi kai Ellada 1914-1924, "Apoihis kai Antidraseis gia ti Megali İdea", Praktika Simposiou, Delfoi 4-6 Haziran, *İpourgeiou Politismou kai Athlitismou*, Atina 2014, s. 196.

⁹ Lemonidou, a.g.e., s. 195.

¹⁰ Bige Yavuz, "1921 Tarihli Türk-Fransız Anlaşmasının Hazırlık Aşamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VIII/23, 1992, s. 288.

I. Yunan Tarihçilerin Gözüyle I. Dünya Savaşı Yıllarında “Büyük Yunanistan” Hayali

1912 Balkan Savaşı, kısa sürede Balkan coğrafyasında nüfus haritasının yeniden çizildiği, güçler dengesi ile egemenlik otoritesinin el değiştirdiği savaş olarak tarihe geçmiştir. 20. yüzyılın başlarındaki bu savaş, beş yüz küsur yıl bu topraklarda egemen olan Osmanlı Devleti'nin sonunu, Balkan uluslarının ise devlet olarak varlıklarının pekiştiği ve tescil edildiği yeni bir dönemin başlangıcını simgeler. Bu savaştan kuşkusuz en kazançlı olarak çıkan Yunanistan topraklarını ikiye katlamış, ardından başlayan I. Dünya Savaşı'nın kendisine sağlayacağına inandığı avantajlardan azami ölçüde yararlanmak için çeşitli hazırlıklara girişmiştir. Bu amaçla söz konusu savaş karşısında diğer devletler gibi Yunanistan da kendi tarafını ve kendi ulusal önceliklerini belirlemek durumundaydı. Başta Venizelos olmak üzere birçok Yunan siyasetçinin rüyalarını süsleyen “Büyük Yunanistan” projesinin dönemin siyasal konjonktürüne uygun olarak yeniden tasarımılandırılması gerekmektedir. Mutlak ulaşılması düşünülen hedef ise Balkanlar ve Anadolu üzerinde yaşayan Hellenlerin “kurtarılması” olarak belirlendi.

“Büyük Yunanistan” hayali, Yunan devletinin kuruluşundan hemen sonra Yunan dış politikasının vazgeçilmez hedefi¹¹ olarak karşımıza çıkar. Kuruluşundan kısa bir süre sonra 1844'te Yunan devleti için bu hedef “*Vatanın Büyük Ülküsü*” anlamına gelen “*İ Megali tis Patridos İdea*” olarak somutlaşmış ve Yunan ulusunun dirilişinin sloganı biçiminde tarihe mal olmuştur. Günümüzde yaygın biçimde kısaltılmış adıyla “*Megali İdea*” olarak bilinen bu sihirli sloganı, ilk kez Yunan meclisindeki konuşması sırasında (1844) dönemin Başbakanı Kolettis kullanmıştır.¹² Eski Hellen uygarlığı ile Bizans'ı esas alıp irredantist bir perspektifle

¹¹ 1839 yılında Yunan Dışişleri Bakanı Zografos, Yunan Kralı Otto'yu ikna ederek tahta yeni geçmiş olan Sultan Abdülmecid'i kutlamak amacıyla İstanbul'a gitti. Zografos, bir süre önce Yunanistan Krallığı'nın İstanbul'daki sefiri görevinde bulunmuştu. Ziyaretinin asıl amacıysa Osmanlı Devleti ile Yunan devleti arasında bir ticaret antlaşmasının imzalanmasıydı. 3 Mart 1840'ta imzalanan “Ticaret-Dostluk ve İttifak Antlaşması”na göre, her iki devlet arasında denizde ve karada ticaretin serbestçe emniyet içinde yapılması öngörülmekteydi.

Türk-Yunan dostluğunun taraftarı olarak çok mutlu dönen Zografos'u Atina'da kötü bir sürpriz bekliyordu. Yunan hükümetinin onayı olmaksızın Osmanlı Devleti'yle dostluk ve ticaret antlaşması imzalayan Zografos ülkesini zor durumda bırakmakla suçlandı. Türklerce aldatıldığı söylenen Zografos, yapılan antlaşmanın, Yunan Devleti kurulmadan önce Osmanlı Devleti'yle imzalanan antlaşmalardan çok daha kötü olduğu öne sürülerek adeta vatan haini ilan edildi. Kendisine yöneltilen suçlamalar karşısında devleti büyük zarara sokmaktan sorumlu gösterilen Zografos istifa etmek zorunda kaldı. Oysa gerçek çok farklıydı. Zografos'un şansızlığı, Yunan Devleti'nin yayılmacı ideolojisinin aksine iki ülke arasında dostluğu öne çıkaran siyasi kararlar almasıyla ilgiliydi. Ona karşı yöneltilen (siyaset adamları, basın vb.) suçlamalar, aslında devleti zarara soktuğundan değil, “Megali İdea”nın canlanmakta olduğu bir dönemde Osmanlı Devleti'yle dostluk ve barış yanlısı tutum izlemiş olmasındandır. Zamanlama bu açıdan Yunanlar için çok önemli ve manidardı. Osmanlı Ordusu Doğu Anadolu'da 1839'da Mısırlı Mehmet Ali'nin ordusu karşısında ağır bir yenilgi almış, Yunan milliyetçiler de bu durumu kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak görmüşlerdi. Bu dönemde Yunanistan'da basını ve kiliseye yakın çevreleri savaş heyecanı sarmıştı. Yunanistan, Avrupa devletleriyle karşı karşıya gelmeksizin, Girit ve Makedonya gibi bölgelerin ilhakı için fırsat kollamaktaydı. Ancak Büyük Devletler Osmanlı'nın toprak bütünlüğünden yana olduğuna dair tavır belirleyince Yunanistan bu projesini ertelemek zorunda kaldı. Stefanos Papageorgiou, *Apo to Genos sto Ethnos (1821-1862)*, Atina 2005, s. 389.

¹² Konstantinos Svolopoulos, *Politikoi Prosanatolismoi tou Neou Ellinismou* “Kinovouleftismos kai

özgürlüklerinden yoksun Hellenlerin kurtarılması amacıyla Balkanlar ve Önasya üzerinde büyük bir devlet kurmayı öngören “Megali İdea” tasarımının iki ana sütun üzerinde kurulu olduğu görülür. Bu uzun soluklu proje, ilkin Balkanların güneyinde yaşayan Hellenler’den başka Ulah ya da kilise yoluyla Hellen kültürüne yakın bağ içerisinde olan çeşitli Hıristiyan unsurların yanı sıra Anadolu’da yaşayan Rum Ortodoks Hıristiyanlara¹³dönük olarak gerçekleştirilecek kitlesel bir eğitim faaliyetiyle Hellenizm bilinci esas alınarak ulusal aidiyet birliğinin sağlanması, ikincisi ise, dünyanın dört bir tarafında yaşayan Rum diasporasının Hellenizm davasının tanıtılması, dini, tarihi v.b. gibi çeşitli mekanizmaların devreye sokulması ve çeşitli ülkelerden destek aranması suretiyle İstanbul¹⁴ merkezli Büyük Yunanistan’ın kurulması biçiminde tanımlanır. Böylelikle Yunan Devleti, “tarihi” sınırlarına ulaşma ve bu sınırlar içerisinde Hellenizmi ihya etme hedefini gerçekleştirilmeyi amaçlamaktaydı.

“Megali İdea”, Yunanistan’ın içinde ve dışında, dünyanın neresinde olursa olsun, Rumların bilincine öylesine işlenmişti ki bu “kutsal” davaya karşı artık kimse kayıtsız kalamazdı. Bunun için kullanılan çeşitli kurumlar, çeşitli araç ve yöntemler tek bir amaca hizmet ediyordu: Yunan ulusuna ait olduğu inanılan topraklar üzerinde “Büyük Yunanistan”ın kurulması. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Yunan Kilisesinin, öteden beri yürüttüğü eğitim amaçlı faaliyetlerin yanı sıra 1856 İslahat Fermanı gibi çeşitli açılımlarla Rumlara tanınan geniş kültürel haklar çerçevesinde resmi bir zemin üzerine inşa edilen Rumlar’ın eğitim politikasıyla Anadolu’nun her tarafında kurulmuş bulunan Rum okulları¹⁵, dernek ve dersane gibi kuruluşlara bağlı bütün örgütsel faaliyetlerin ortak hedefi, Hellenizm bilincinin canlandırılması olmuştur. Bu bilinç, Rumların sahip oldukları deniz ticareti¹⁶ ve Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde oluşturdukları koloniler dolayısıyla aralarında sağlanan çok yönlü dayanışma ve önemli finans kaynaklarıyla güçlü biçimde tahkim edildi. Yunanistan’ın tarihi iddiaları, Balkan Savaşları ve ardından başlayan I. Dünya Savaşı yıllarında o dönemki siyasi konjonktür açısından yukarıdaki kriterlere göre belirlendi. Ancak yine de Yunanistan’ın İtilaf

Megali İdea” İdrima tis Voulis ton Ellinon, Ed. Anna Karapanou, Atina 2012, s. 67.

¹³ Ortodoks-Hıristiyan inancı, yeni Yunan kimliğinin biçimlenmesinde temel unsurlardan kabul edilip Yunan ve Hıristiyan-Ortodoks unsurların uyumlu biçimde birbirine bağlanması sonucunda Yunanların kolektif yeni ulusal kimliği meydana getirilmiştir. Alexis Heraklides, *İ Ellada kai o Ex Anatolon Kindynos*, Atina, 2001 s. 107.

¹⁴ «Atina’da ev mi satın aldın Yorgi? İyi de yakında evin çatısında guguk kuşları ötecek !... Neden ki?

Yakında krallığın başkenti Yeditepeli (İstanbul)’ye taşınacak da ondan !...» Yukarıdaki diyalog, Yunan devletinin başkenti olarak Atina’nın seçildiği yıllarda bir politikacı ile bir yargıç arasında geçmiştir. Stefanos Papageorgiou, *Apo to Genos sto Ethnos*, Atina 2005, s. 420.

¹⁵ Karadeniz bölgesinin en görkemli yapılarından ve en kaliteli eğitim kurumlarından kabul edilen “To Frontistirion tis Trapezuntos” (Trabzon Dershanesi) 16. yüzyıldan itibaren hizmet vermeye başlamıştır. Okul 1778’de İpsilanti ve Muruzi ailelerinin maddi katkılarıyla yeniden düzenlenerek daha verimli duruma getirilmiştir. Okul son olarak 1849’da yapılan ilave binalarla 1922 yılına kadar aralıksız hizmet vermeye devam etmiştir. (S. İoannidis, *İstoria kai Statistiki tis Trapezountas kai tis giro Periohis*, Thessaloniki 1988, s. 180), A. Bryer, «The Pontic Revival and the new Greece», *The Empire of Trebizond and the Pontos*, London 1980.

¹⁶ Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Ankara 1986, s. 33.

Devletleri'nin yanında yer alıp söz konusu iddialarını sürdürebilmesi için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Birinci Dünya Savaşı başladığında kuzey komşularıyla kimi sınır anlaşmazlıkları olan Yunanistan'dan bu sorunları çözüme kavuşturması istenmekteydi. Var olan bu sorunlara ilişkin çözüm arayışları ve sunulan öneriler çerçevesinde İtalya'nın gönlünün kazanılması amacıyla Kuzey Epir'den çekilmesi karşılığında Ege Adaları'nın Yunanistan'a verilmesi olasılığı masaya konuldu. Osmanlı Hükümeti ise buna karşı çıkarak adaların kendisine ait olduğunu ve bu gerçeğe aykırı olarak alınan kararların revize edilmesini istemekteydi.¹⁷

Yunanistan'ın içinde ve dışında başarıyla yürütülen çalışmalar çerçevesinde "Büyük Yunanistan" a giden yolun önemli araçlarından olduğu inanılan I. Dünya Savaşı'nı dört gözle bekleyen Venizelos'a göre, Balkan Savaşları'nda elde edilen başarılarından sonra bu kez Batı Anadolu'da "Alitrotos Patrides" şeklinde tabir edilen *Kurtarılmamış Memleketler'e* sıra gelmişti. "Büyük Yunanistan" hayali olarak Hellenizm'in geniş kesimlerince maledilmiş bu heyecan verici proje, dünyanın birçok ülkesinde yaşayan Rumlar nezdinde karşılık bulmaya başladı. Çeşitli örgütsel faaliyetler ve propaganda çalışmaları Osmanlı Devleti'nin kalbinde de dikkate değer bir noktaya ulaşmış bulunuyordu. Daha 1909 yılında İstanbul'da çıkan "Laos" (Halk) gazetesinin Yayın Müdürü Yanyos'un kaleme aldığı makalede, Megali İdea konusundaki düşüncelerinin yukarıda ifade edilen Yunanistan'ın bakış açısıyla tam bir uyum içinde olduğu görülmektedir. 31.12.1909 tarihli gazetesinde Yanyos düşüncelerini şöyle ifade etmekteydi:

*"Yüzyılın ruhu o ki, hiç bir ulus başka bir ulusun egemenliği altında kalmayı kabul etmemektedir. Bunun bilincinde olan Yunan ulusu yüzyıllar önce insanlığın gelişmesini Büyük Ülkü (Megali İdea) slo-ganiyla ifade etmiştir."*¹⁸

Yunanistan'ın genişlemesini "insanlığın gelişmesi" olarak gören Yanyos, Megali İdea'nın siyasi değil, insani bir ülkü olduğunu savunmaktadır.¹⁹ Bu durum Osmanlı Devleti'nin Gayr-i Müslim tebasının sadece dışarıda değil, içerde de ne denli aktif ve rahat hareket etmekte olduğunu göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin topraklarına dönük irredentist bir proje olan Megali İdea'nın yarattığı etki dikkate değerdir. Avrupalı devlet adamlarıyla yapılan çeşitli görüşmelerde Yunanlar'ın Doğu'da uygarlaştırıcı bir rol üstleneceğinden söz edilerek bunun, Doğu Sorunu'nun çözümü çerçevesinde Batı'nın "barbar" Doğu'ya karşı "uygarlaştırma"dan ibaret bir "Haçlı Seferi" şeklinde anlaşılması gerektiği belirtilmektedir. Aslında bu durum Avrupa ve özellikle Fransız kamuoyu üzerinde Yunan propagandasının²⁰ ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

¹⁷ Lina Louvi, "To Telos tis Megalis Ideas", *İ mikrasiatiki Katastrofi 1922*, Ed.: Hristina Koulouri, Atina: Dimosiografikos Organismos Labraki Yayınları A.E., 2012, s. 25.

¹⁸ Vlasıs Ağtızidis, - "To Kinima tis Anexasias tou Pontou kai Oi Aftonomes Periohes sti Sovietiki Enosi tou Mesopolemou", *a.g.e.*, s. 166.

¹⁹ Ağtızidis, *a.g.e.*, s. 166.

²⁰ Eduard Driaut, *To Anatoliko Zitima Apo tis Arhes tou os ti Synthiki ton Sevron*, Atina 1997, s. 60-75.

Venizelos'un "Megali İdea"yı gerçekleştirme stratejisinin ilginç bir yanı daha vardır. Venizelos, Balkanlar'da ve Anadolu'da yaşayan Müslüman nüfusu da bu projenin önemli bir bileşeni olarak görmektedir. Büyük Britanya ve Rusya'yı örnek alarak, Balkanlar'da ve Batı Anadolu'da Müslüman nüfusu da kapsayacak şekilde iki dine dayalı "Büyük Yunanistan"ın kurulması, Venizelos'un daha 1906'da kafasına yerleştirdiği bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır²¹. Tabii bu arada "Megali İdea"nın olduğundan farklı, dönemin koşullarına göre yorumlanması ve dolayısıyla revize edilmesi gerekiyordu. Zira "Megali İdea" ırk birliği ve din birliğinden söz etmektedir. Gerçi ırk birliği konusunda daha Yunan isyanı yıllarında bir değişikliğe gidilmişti. Ancak din konusu başlı başına Megali İdea için bir sorundu. Oysa Venizelos, hayal ettiği Büyük Yunanistan projesi için Yunan ırkından oluşan insan potansiyelinin yetersiz olacağı görüşündeydi. Bu nedenle çeşitli bölgelerde yaşayan Müslüman nüfusa hiç dokunmadan Hellenizm ideolojisinin potası altında iki dine dayalı değişik unsurların birleşmesiyle oluşacak bir Yunanistan hayal ediliyordu. Daha 1913 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında imzalanan Atina Barış Antlaşması'nın Yunan Meclisi'nde oylanması sırasında konuşan Venizelos, Müslüman unsurun Yunanistan açısından önemini şu sözlerle belirtiyordu:

*"Yunanistan'ın yeni ilhak ettiği bölgelerde yaşayan Müslümanları yerlerinde tutmak, büyük menfaatlerimizin gereğidir. Onlar üstün karakterli, üretken ve yasalara saygılı insanlardır."*²²

Müslümanlara ilişkin Venizelos'un bu düşüncesini kimi bürokrat ve dini otoritenin de savunduğu bilinmektedir. "*Balkan Savaşları'ndan sonra Müslüman nüfusun ayrılmasıyla Makedonya çalışkan, toprağı seven, yasalara saygılı çok değerli bir işgücünü kaybetmiş oldu. Öyle ki İzmir Metropoliti Hrisostomos'un da bu görüşlere aynen katılmakta*"²³ olduğu belirtiliyordu. Müslümanların gücünden yararlanmayı düşünen Venizelos'tan başka birçok Yunan yöneticinin Müslümanlara ilişkin edindikleri olumlu izlenimler çerçevesinde Makedonya ve Trakya'da yaşayan Müslüman kitleye iyi davranıldığı takdirde bu kitlenin Bulgar yayılmacılığına karşı önemli bir set ve engel görevi yapacağı²⁴ konusunda fikir birliği oluşmuştu.

Venizelos, Balkan Savaşlarının sürdüğü bir anda geleceğe dönük olarak planlarını somutlaştırmaya ve bu amaçla İngiltere ile yakın dostluk kurmaya büyük önem vermiştir. Diğer yandan İngiltere de Yunanistan'ın bu yakın duruşunu karşılıksız bırakmamak, olası bir savaş karşısında bu ülkenin limanlarından ve diğer stratejik olanaklarından yararlanmak düşüncesindeydi. Bu istikamet doğrultusunda Aralık 1912'de ve Ocak 1913'te Venizelos'un Londra'da görüştüğü

²¹ Yakup Kurt, « Balkan Savaşları (1912-13) Sonrasında Makedonya Bölgesindeki Türklerin Sosyopolitik Durumu», *Balkanlar ve Göç*, Ed. Ali Fuat Öreç- İsmail Mangaltepe, Bursa 2013, s. 312.

²² Yannis Gklavinas, « O Mousoulmanos İpikoos stis Antilipseis ton Foreon tis Ellinikis Diikisis», s. 2. http://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Glavinas_loannis.pdf

²³ Gklavinas, *a.g.e.*, s. 2.

²⁴ Gklavinas, *a.g.e.*, s. 3.

dönemin Maliye Bakanı Lloyd George ile Denizcilik Bakanı Winston Churchill, İyonya Denizi'nde (Argostoli) İngiliz donanmasına sağlanacak kolaylıklar karşılığında Kıbrıs'ın Yunanistan'a verebileceğini söylemişlerdi.²⁵ Yürütülen bu temaslar çerçevesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Doğu Akdeniz'de İngiltere'yle yapılacak bir işbirliğinin, Yunanistan'a olağanüstü avantajlar kazandıracağı düşüncesi Venizelos'u fazlasıyla etkilemişti. Churchill'in romantik yunanseverliğine bağlı olarak Lloyd George'un Yunanistan'a karşı ilgisinin aksine Osmanlı İmparatorluğu'na beslediği düşmanlık duyguları, Yunan Başbakanının gelecekteki muhteşem projelerinin desteklenmesi yönünde önemli işaretler olarak değerlendirilmekteydi. Ancak sonradan öyle anlaşıldı ki, İngiliz Hükümeti gerek bakan sıfatıyla, gerekse daha sonra başbakan koltuğuna oturacak olan Lloyd George'dan ibaret değildi.²⁶

Aradan birkaç yıl geçtikten sonra Balkan Cephesi'nde Bulgaristan'ın kendi safını belli etmesiyle güçler dengesinin farklı bir boyut kazandığı bir dönemde Mihver ordularının Balkanlar üzerinden oluşturdukları tazyik üzerine, önemi giderek artmaya başlayan Yunanistan'ın, Ekim 1915'te İngiltere, savaşın sonucundan bağımsız olarak Almanya, Avusturya ve Bulgaristan'ın düzenli saldırılarına maruz kalan Sırbistan'a aralarında imzaladıkları (1913) müttefiklik anlaşması gereğince yardım etmesi halinde Kıbrıs'ın kendilerine verileceğini vadediyordu. Yine bu minval üzerinde bir dönem Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi görevini yapmış olan Theodoropoulos, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasıyla ilgili olarak görüşlerini açıklarken 1915 yılında İngiltere'nin, Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgilenmediği bir dönemde, İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmesi karşılığında adayı Yunanistan'a vermeyi teklif ettiğini, ancak Zaimis hükümetinin bu teklifi reddettiğini belirtmektedir. Theodoropoulos, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda ilgisiz kalma tavrının daha sonraki yıllarda da sürdüğünü, gerek Sevr, gerekse Lozan Antlaşması görüşmelerinde Kıbrıs'taki bütün haklarından vazgeçtiğini belirtmektedir.²⁷

Yunan tarihçiler, bu konuda basiretsiz davranan dönemin siyasi iktidarını sorumlu tutup eleştirmekten geri kalmamaktadırlar. "*O dönem Venizelos'un iktidarda olmaması, bu biricik fırsatın kaybolmasına neden oldu*"²⁸ şeklindeki hayıflanmalar ve ifadelerle Kıbrıs'ın Yunanistan tarafından ilhak etme fırsatının ucuz bir biçimde heba edildiğini öne sürmektedirler.

Bu analizler ilk bakışta doğruymuş gibi gözükse de gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Zira Kıbrıs, I. Dünya Savaşı yıllarından itibaren derin bir belirsizlik içerisinde olan Balkan devletlerini kendi saflarına çekmek hem İtilaf Devletleri'nin hem Müttefikler'in üzerinde önemle durduğu bir konudur. O koşullar içerisinde verilen çeşitli vaatlerin siyasetin doğasına aykırı bir durum olduğunu söylemek mümkün değildir. Üstelik o tür vaatler sadece Yunanistan'a

²⁵ Giorgos Mavrogordatos, *Niki kai İtta ston Elliniko İkosto Eona*, Kathimerini Gazetesi'nin Özel Eki, Atina, Mayıs 2015, s.18.

²⁶ Louvi, *a.g.e.*, s. 24-25.

²⁷ Viron Theodoropoulos, *Oi Turkoı kai Emeis (Türkler ve Bizler)*, O Tipos, Atina 1988, s. 252; R. Salahi Sonyel, *Türk Yunan İlişkileri*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011, s. 107.

²⁸ Mavrogordatos, *a.g.e.*, s. 18.

değil, hem İtilaf Devletleri'nce hem Müttefikler'ce Bulgaristan'a da verilmiştir. İçinin dolu olup olmamasına bakılmaksızın verilmiş bu sözlerin çoğu kez karşılıksız çek olarak düşünebileceğimiz siyasetin kendi doğasıyla ilgili olduğunu kabul etmek gerekir.

Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgilenip ilgilenmediği iddialarına gelince; ilk akla gelen soru şudur: Her tarafı işgal edilmiş Osmanlı Devleti, kendi varlığının dahi inkâr edildiği Sevr'de mi Kıbrıs'ı talep edecekti, yoksa henüz savaştan yeni çıkmış, lojistik gücü tümüyle tükenmiş, Türk heyetinin muhataplarının geri adım atmaya yanaşmak istemediği kapitülasyonlar, işgal altındaki İstanbul gibi birçok devasa sorunlar nedeniyle görüşmelerin birçok kez tıkanıp kesintiye uğradığı Lozan'da mı Kıbrıs talep edilecekti? O ağır şartlar içerisinde haliyle Kıbrıs Türkiye'nin gündeminde olamazdı. Ne var ki o dönem hâlâ İngiltere'nin egemenliğinde olan Kıbrıs gibi, Türkiye'nin yumuşak karnı konumunda olan bir adanın Yunanistan'a verilmesi ve böylelikle kendi kuşatmasına karşı seyirci kalınması da hiç bir zaman beklenemezdi.

Sonuç olarak; 1960 ve 70'li yıllarda Türkiye ile Yunanistan'ı savaşın eşiğine kadar getiren Kıbrıs'ı vermek düşüncesinde olduğunu düşündüğümüz I. Dünya Savaşı yıllarındaki İngiltere'nin bu tutumunu bir bonkörlük olarak görmek, biraz da hayal dünyasında gezinmekten başka bir şey değildir. Zira, Kıbrıs gibi Doğu Akdeniz'de yüksek stratejik öneme sahip bir adayı, gücünü büyük ölçüde sömürge sistemi üzerine inşa etmiş olan İngiltere'nin o dönemde kolay gözden çıkaracağını düşünmek, aşırı iyimserlik olurdu. Nitekim, Theodoropoulos o dönem beslenen aşırı iyimserliğin karşısındaki karşıt belirtilerin de göz ardı edildiğine işaret etmektedir.²⁹ Öyle ki Kıbrıs'ta "enosis"e ilişkin ilk işaretlerin ortaya çıkması üzerine İngiltere, Türkiye'nin de hak ve hukukunu anımsatarak Yunanistan tarafından böyle bir ilhakin pek kolay olamayacağını göstermiştir.

Kıbrıs'la ilgili çeşitli vaatler ve öngörüler bir yana, Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarına dönüp baktığımız zaman Yunanistan daha çok Batı Anadolu'daki çeşitli bölgelere nasıl uzanacağıyla ilgili planlar yapmaktaydı. Yunanistan'ın, uzun yıllar canlı tutmaya çalıştığı "Megali İdea" rüyasına uzanabilme yolunun açılması, Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'ın takınacağı tutumundan başka, Yunan Kralı'nın da ikna edilmesine bağlıydı. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan tarafsız kaldıkları sürece bizzat İngiltere ile Fransa, Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katılmasına sıcak bakmıyordu.³⁰ Ancak Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'ın Almanya'nın yanında savaşa girmeleri halinde İtilaf Devletleri, Yunanistan'ın kendi saflarında yer almasını olumlu, hatta kaçınılmaz bir zaruret olarak görecekti. Venizelos, bu savaşta Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'ın Almanya'nın yanında yer alarak, denizlere hâkim olan İtilaf Devletleri'nin savaşın galibi olacağından hiç kuşku duymuyordu. Bu yüzden Venizelos Yunanistan'ın bu devletlerin yanında yer alması gerektiğini hararetle bir biçimde savunurken Kral Konstantin, ülkesinin tarafsız kalmasından yana bir tutum benimsemişti.³¹

²⁹ Theodoropoulos, *a.g.e.*, s. 252.

³⁰ Louvi, *a.g.e.*, s. 26.

³¹ Louvi, *a.g.e.*, s. 25.

Osmanlı Devleti 1914 yılının yazında (2 Ağustos) Almanya ile gizli anlaşarak tarafını seçti. Ağustos ayı başından Ekim ayı sonuna kadar geçen sürede meydana gelen olaylar Osmanlı Devleti'ni I. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri'nin yanında savaşa sürükledi³². Karadeniz olayından sonra da İngiltere, Gelibolu Yarımadası'nın güney ucunu bombalayarak Osmanlı Devleti ile fiilen savaşa girmiş oldu³³. Zaten birkaç gün sonra da Osmanlı Devleti İtilaf Devletleri'ne resmen savaşı ilanında bulundu.

Venizelos, Birinci Dünya Savaşı başlayınca kendi tarafını tayin etmek ve ileride Boğazlar dâhil İstanbul'un statüsünün belirlenmesinde söz sahibi olabilmesi ve Anadolu'da Yunanistan'a vadedilen bölgelerin kazanılması amacıyla İngilizler'in Gelibolu çıkarmasına askeri destek vermeleri gerektiği konusunda Yunan Kralı'nı ikna etmeye çalışıyordu.³⁴ Kral Konstantin ise düşüncesinden vazgeçmek niyetinde değildi. Daha sonra görüleceği üzere, Çanakkale Savaşları'nın, akıbeti, -Yunanistan için-, Yunan Kralı'nın bu savaşa girmeme tercihinin ne denli isabetli olduğunu ortaya koyacaktır.

Yunanistan'ın Anadolu üzerinde taleplerinin desteklenmesi amacıyla diplomasi çalışmalarının yoğunlaştığı bir anda Venizelos, Yunan Kralı'nı ikna etmeye çalışırken bu ülkenin başını ağrıtan ve henüz daha kapanmamış bir yara görünümünde olan Balkan Savaşları'nda elde edilen Makedonya bölgesine ilişkin güvenceler istiyordu. Ne var ki güvenceler vermek şöyle dursun, Osmanlı Devleti, Almanya'yla anlaşarak kendi tarafını belli edince, İtilaf Devletleri, kendi saflarına çekmeye çalıştıkları Bulgaristan'ı kazanmak amacıyla bu ülkeye Makedonya'nın tamamını önerdiler. Bu durum, hem Yunanistan'ı hem Sırbistan'ı çok rahatsız etti.³⁵ Yunanistan'ın tezlerini savunan Fransız hükümeti'nin yarı resmi organı *Le Temps* gazetesi Yunanistan ve Sırbistan'a açıktan destek vererek her iki ülkenin ulusal çıkarlarını savundu. Paris'teki Yunan elçiliğiyle sıkı münasebetler içinde olan söz konusu gazete, bu arada Yunan Hükümeti'nden tutarı tam olarak bilinmeyen para desteği almaktaydı.³⁶ Ancak İtilaf Devletleri, Yunanistan'ın tepkisi ne olursa olsun, henüz daha kararını belli etmemiş olan Bulgaristan faktörünü de göz ardı etmek istemiyordu.

Osmanlı Devleti'nin tarafını belli etmesi karşısında İtilaf Devletleri, Balkan ülkeleri konusunda daha duyarlı davranarak 1912 Balkan Savaşı'nda olduğu gibi aralarındaki birliğin korunmasını teşvik ediyordu. Birliğin yeniden canlandırılması sürecinde Bulgaristan'ın olası toprak talebi karşısında Yunanistan'ın sınır güvencesi talebini karşılamaktan çekinen İtilaf Devletleri, aralarındaki mevcut

³² Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na giriş süreci için bkz; Muhammet Erat, *Milli Mücadele Tarihi*, İstanbul 2016, s. 30-34.

³³ İngilizlerin Gelibolu Yarımadası'nı bombalaması ve deniz harekâtı hakkında bilgi için bkz; Muhammet Erat, "Çanakkale Savaşları'nda Deniz Harekâtı", *Çanakkale Tarihi*, C. IV, Ed. M. Demir, İstanbul 2008, s. 2005-2056.

³⁴ Giorgos Mavrogordatos, *Niki kai İtta ston Elliniko İkosto Eona*, Kathimerini Gazetesinin Özel Eki, Atina, Mayıs 2015, s. 18.

³⁵ Eli Lemonidou, *Ta Hronia ton Anatropon- Evropi kai Ellada, 1914-1924*, Praktika Simposiou, Delfoi 4-6 Haziran, İpourgeiou Politismou kai Athlithismou, Atina 2014, s. 184.

³⁶ Lemonidou, *a.g.e.*, s. 184.

anlaşmazlıklar konusunda, hiç değilse bu ülkeler saflarını belirleyene kadar taraf olmamaya özen göstermişlerdir. Bu durum karşısında Yunanistan'la Bulgaristan arasındaki toprak anlaşmazlığına bir çözüm bulmak amacıyla her iki tarafı tatmin edecek olan çeşitli formüller masaya yatırıldı. Görüşülen formüller arasında Bulgaristan'ın savaşa tarafsız kalması halinde dahi karşılığında Kavala'nın verilmesi vardı. Oluşturulan plana göre, Batı Anadolu'da Yunanistan'a verilecek kimi bölgelere karşılık olarak Bulgaristan'a Kavala'dan başka Doğu Trakya'da bir bölgenin verilmesine de sıcak bakılırken, İtilaf Devletleri'nce Yunanistan'ın Rodos ve Oniki Ada'nın yanı sıra Batı Anadolu'daki kapsamlı isteklerine sıcak bakılmadığı, dolaylı bir dille bu ülkeye anlatıldı.³⁷ Zira bu durumda İtilaf Devletleri anlaşmaya çalıştıkları İtalya'yı da kaybetmek istemiyordu.

Balkan Savaşları'nda Yunanistan'ın elde ettiği toprakların tamamının korunması hayatî bir konu ise de, Batı Anadolu'nun cazibesinden bir türlü kurtulamayan Venizelos, İtilaf Devletleri'nin sundukları plana göre Kavala'nın Bulgaristan'a verilmesini makul karşıladı³⁸. Venizelos, Mihver Güçleri'nin yanında savaşa girmemesi karşılığında Kavala'nın Bulgaristan'a verilmesi halinde Yunanistan'ı kuzeyden tehdit altında olma ihtimalinin ortadan kalkacağını, topraklarında en az Bulgaristan kadar gözül olduğunu düşündüğü Osmanlı Devleti'ne karşı daha rahat bir pozisyon elde edeceğini düşünüyordu. Böylelikle Yunanistan, kuzey komşusuna verilecek toprak kaybını Batı Anadolu'daki verimli, geniş bölgeleri almak suretiyle kat be kat telafi edecekti.

"Megali İdea"ya her ikisi bağlı kalmakla birlikte, uygulama konusunda kraldan farklı düşünen Venizelos'un "Büyük Yunanistan"ı kurma stratejisinin önemli farkları arasında, güçlü ekonomiye dayalı İngiltere tipi bir devlet modeli dikkat çekmektedir. Venizelos'un politik profilinin en belirgin özelliği, genişleme siyasetinin yanı sıra burjuva modernleşmesini gerçekleştirmek istemesiydi. Kalkınma modeli olarak İngiltere'yi örnek alan Venizelos'un amacı, ülkesinin sadece topraklarını genişletmek değil, aynı zamanda Yunanistan'ın çok yönlü kalkınmasını sağlayarak ülkesini büyük ekonomik güç yapmaktır. Balkan Yarımadası'nın güneyinde sıkışmış küçük bir Yunanistan'ın hiç bir zaman güven içinde olamayacağını düşünen Venizelos, komşularının sürekli tehdidi altında varlığını sürdürebilme riskiyle karşı karşıya kalmadan bu riski ekonomik yönden güçlenerek ve İngiltere gibi güçlü bir devletle müttefik kalarak savuşturacağına inanıyordu. İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki ekonomik çıkarlarından kolay vazgeçmeyeceğini düşünen Venizelos, bu ülkeyle dostluğu ve işbirliğini çok önemsiyordu. Bu nedenle ülkesinin içinde olduğunu düşündüğü bu kuşatmadan çıkışının tek bir yolu vardı: Bir milyon üzerinde Rum'un yaşadığı Batı Anadolu'yu ilhak edip, İngiltere ile birlikte Asya ve Ortadoğu ticaret yollarının ortasına yerleşmek ve nihayet bu stratejik coğrafyanın servetine ortak olmaktır.

Venizelos bu formüle ilişkin düşüncelerini yazılı olarak bir kez daha Kral Konstantin'e sundu. Venizelos yaptığı hesaba göre; 2.000 km² üzerinde 30.000 nüfusa sahip olan bir toprak parçası (Kavala) karşılığında Batı Anadolu'da 125.000

³⁷ Louvi, *a.g.e.*, s. 28.

³⁸ Louvi, *a.g.e.*, s. 28.

km²'de 850.000 nüfusluk bir coğrafyaya sahip olmayı tasarladığını³⁹ ifade ediyordu. Venizelos, aklından çıkaramadığı Batı Anadolu bölgesinin tarihinden başka bu geniş coğrafyanın zenginliğinden söz ederken buranın bir Yunanistan genişliğinde olduğunu belirtmektedir. Venizelos Krala aynen şöyle demektedir:

*“Öyle inanıyorum ki, Bulgaristan’a karşı yapacağımız fedakârlıklar sayesinde Küçük Asya’da bize verilecek toprakların genişliği, son savaştan (Balkan Savaşı) zaferle çıkıp iki kat büyümüş bir Yunanistan büyüklüğündeki topraklarımıza yeni bir Yunanistan ilave edilecektir. Söz konusu olan bu topraklar, öyle bir Yunanistan ki (Batı Anadolu kastedilerek) zenginliği hiç bir zaman azımsanamaz”*⁴⁰. Ancak Kral Konstantin bu önerileri de reddederek ülkesinin tarafsız kalmasında ısrar etti.

Aslında Kral Konstantin’in rüyalarını süsleyen, büyüüne kapılıp kafasından bir türlü atamadığı bir resim vardı: İstanbul. Venizelos’un Kralı ikna etme çabaları sürerken Çarlık Rusya, 17 Şubat 1915’te Yunanistan’ın İstanbul’u ilhak etmesine kesin olarak karşı olduğunu belirtti. Oysa İstanbul’un Yunanistan tarafından ilhakına ilişkin Çar’ın vetosundan birkaç gün önce Kral, İtilaf Devletleri’yle birlikte savaşa girme konusunda daha uzlaşıcı bir tutum sergilemişti.⁴¹ Selanik’i Osmanlı Devleti’nden teslim alan Kral Konstantin, Türkler tarafından fethinden yaklaşık beş asır sonra İstanbul’u geri alıp “Tarihin Adaleti”ni sağlayan kral olarak adını yazdırmak istiyordu. Ancak Rusya’nın, “ırkın (Yunan ırkı) yüzyıllar öncesine dayanan rüyası”nın⁴² gerçekleşmesine karşı çıkması, Kral Konstantin’de büyük düş kırıklığı yaratmıştı. Bunun üzerine 20 Şubat 1915’te Kral ülkesinin, İngilizler’in Gelibolu Çıkarması’na destek vermesine karşı çıkması gibi, Yunanistan’ın İtilaf Devletleri’nin yanında savaşa girmesini kesin bir dille reddetti. Bunun üzerine Venizelos istifa etti.⁴³ Öte yandan Osmanlı Devleti’nin Müttefikler’in yanında savaşa girmesi, Bulgaristan’ın kararı İtilaf Devletleri için daha büyük önem kazandı. Bu ülkenin tarafsız kalması halinde dahi İtilaf Devletleri’nce ödüllendirileceğini yukarıda belirtmiştik. Ne var ki Bulgaristan’ın takınacağı tutum, Müttefikler için de çok önemliydi. Almanya bu nedenle Bulgaristan’ın Müttefikler’in yanında savaşa girmesi halinde bu ülkeye hem Makedonya’yı hem Arnavutluk’u vereceğini beyan etti.⁴⁴ Sonunda Bulgaristan seçimini yapıp Müttefik Devletler’in yanında savaşa dâhil oldu.

Bu baş döndürücü gelişmeler karşısında Selanik’te, Venizelos’un başkanlığında Krala muhalif olarak geçici bir hükümet kuruldu. Yunanistan siyaseten ikiye bölünmüş, artık Atina’da Kralın kurdurduğu bir hükümet, Selanik’te de

³⁹ Louvi, *a.g.e.*, s. 27-28.

⁴⁰ Louvi, *a.g.e.*, s. 27-28

⁴¹ Thanasis Diamantopoulos, “Kinovouleftismos kai Megali İdea”, *Venizelismos kai Antivenizelismos-Mia Anthektiki Dieretiki Tomi tou Ellinikou Politikou Sistimatos-Politikoi Prosanatolismoi Neou Ellinismou*, Ed. Anna Karapanou, Atina: İdrima tis Voulis ton Ellinon, 2012, s. 78.

⁴² Diamantopoulos, *a.g.e.*, s. 78.

⁴³ Lemonidou, *a.g.e.*, s. 186.

⁴⁴ Ferhat Başdoğan, “Türk-Bulgar İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Beklenen Gelişmeler”, *Stratejik Etütler Bülteni*, 24/85, 1990, s. 86.

Venizelos'un başkanlığında ikinci bir hükümet bulunmaktadır. Bu çift başlılık nedeniyle Yunanistan'da bir süre siyasal belirsizlik ve istikrarsızlık hüküm sürer. Ancak İtilaf Devletlerince yapılan çeşitli baskılar sonucunda Kral Konstantin istifa eder, yerine kral naibi olarak oğlu Alexandre getirilir. Şimdi siyaset sahnesinde olan Venizelos, nihayet hiç bir engelle karşılaşmaksızın Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmesine karar verdi.

Öte yandan Yunanistan krizinde hem İtalya hem Rusya, her biri kendi hedefleri açısından taraf olmuşlardı. Rusya olduğu kadar İtalya da Venizelos'un başbakanlığına sıcak bakmamaktaydı. Her ikisi de Yunan Kralı'ndan yana bir tavır benimsemişlerdi. Zira Venizelos'un başbakanlık koltuğuna geri gelmesi halinde yeniden Megali İdea'nın peşine düşeceğini çok iyi biliyorlardı. Her ikisinin stratejik hedefleri Yunanistan'ın hedefleriyle doğrudan çatışıyordu. Zaten İtalya, başından itibaren, müttefikleri İngiltere ile Fransa'nın, Venizelos üzerinden Küçük Asya'daki uzun vadeli çıkarlarını korumak peşinde olduğunu⁴⁵ aklından hiç bir zaman çıkarmıyordu. Ancak, önce 1915 Londra Antlaşması'yla istekleri karşılanan İtalyan Hükümeti Yunan Kralı Konstantin'in tahttan indirilmesine,⁴⁶ Venizelos'un da iktidara gelmesine sıcak bakmaya ve *St. Jean Maurienne Konferansı*⁴⁷ ile geniş kapsamlı istekleri karşılanan İtalyan Hükümeti'nin Venizelos'un iktidarda kalmasıyla ilgili hiç bir sorunu kalmamıştı.

Birinci Dünya Savaşı bütün şiddetiyle sürerken İtilaf Devletleri cenahında dengeleri alt üst edecek beklenmedik gelişmeler yaşandı. 1917 yılında Çarlık Rusya yıkılmış, yerine yeni bir rejim kurulmuştu. Yeni rejimin, Çarlık Rusya'nın yapmış olduğu antlaşmaları tanımaması, İtilaf Devletleri cenahında yeni bir durum yarattı. Rusya'daki yeni rejim, ülkenin dış politikasını silbaştan belirledi. Başta Lenin ve Stalin olmak üzere Bolşevikler, yeni rejimin dış politikasını belirlerken bu ülkede yaşayan Müslümanların ve Türk kökenli halkların desteğini kazanmak amacıyla "*İstanbul'un Osmanlılar'da kalması gerektiğini*" savunmuşlar, bu nedenle "*Osmanlı Devleti'nin bölüşümünü öngören İngiliz-Rus gizli Antlaşması'nı yırtıp iptal etmişlerdir*"⁴⁸ Zaten yeni rejimin en önemli yapı taşlarından antiemperyalist bir dış politika benimsemiş olması, dört bir taraftan toprak kaybına uğramış olan Osmanlı Devleti için sevindirici bir gelişme olarak karşılandı. Siyaseten ikiye bölünmüş Yunanistan'da ise Rusya'daki bu köklü değişim karşısında gerek Atina Hükümeti, gerekse Geçici Selanik Hükümeti farklı tepki verdi.

Rusya'daki gelişmeler, Geçici Selanik Hükümeti çevrelerince temkinli bir sevinçle karşılandı. Yeni rejimin Dışişleri Bakanı **Milioukoff**'un önceki rejimin yayılcı düşüncelerine sahip olması nedeniyle yerine antiemperyalist tutumuyla tanınan **Tereschenko** Dışişleri Bakanı olunca, Geçici Selanik Hükümeti rahat bir nefes aldı. Demokratik bir devlet olarak Rusya, Ortodoks Bizans İmparatorluğu'nun yeniden doğuşundan bir önceki rejim kadar duyarlık gösterip rahatsız olmayacağı ve buna göre "Megali İdea"nın gerçekleşmesi yönünde engel oluş-

⁴⁵ Mourellos, *a.g.e.*, s. 159.

⁴⁶ Louvi, s. 28.

⁴⁷ Mourellos, s. 168.

⁴⁸ Ağtızidis, *a.g.e.*, s. 171.

turmayacağı kanısı hâkim olmuştu. Yunan Kralının çevresinde ise tedirginliğe yol açan Rusya'daki siyasi gelişmeler, Yunanistan'da önemli gelişmelerin bir başlangıcı olarak karşılandı.⁴⁹ Oysa Yunanistan'daki siyasi çevreler, Rusya'da yeni rejimin yaratacağı sonuçları doğru okuyup öngörememişlerdi. Rusya'daki dünya çapında sarsıcı etkileriyle sosyalist devrimin, İngiliz emperyalizmi güdümündeki Yunanistan'ın yayılmacı amaçlarına sıcak bakmayacağı çok geç fark edilecekti.

Rusya'da durum ne olursa olsun, Yunanistan Megali İdea'dan vazgeçmek niyetinde değildi. İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ni parçalamak amacıyla çabalarını yoğunlaştırdıkları bir dönemde, Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumlar bağımsız devlet kurmak amacıyla harekete geçtiler. Ancak bağımsız Pontos devleti kurulmasının önündeki güçlükleri de dikkate alarak duruma göre birkaç seçenek üzerinde çalışmalarını sürdürdüler. Bilindiği gibi Megali İdea'nın ya da başka bir deyişle "Büyük Yunanistan" projesinin diğer bir unsuru, Karadeniz bölgesinin de bu iddialı projeye dâhil edilmesi idi. Bağımsız "Pontos Hellen Cumhuriyeti"⁵⁰nin kurulması, üzerinde en çok durulan seçenekler arasındaydı. Bu amaçla Pontos Rumları, 1916 yılından itibaren Karadeniz bölgesinde gizli örgütler kurarak silahlanmaya başladılar. Bu silahların büyük bir bölümünü Rusya'dan ve Rusya'daki Rum cemiyetlerden temin etmekteydiler. Yapılan örgütsel çalışmalar sonucunda 1920 yılına kadar Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumlar 18.000 kişilik silahlı bir güce erişmişlerdi.⁵¹ Değerlendirdikleri birçok seçenekler arasında bağımsız "Pontos Cumhuriyeti"nin kurulması var idiyse de, çeşitli güçlükleri de hesaba katarak faaliyetlerini tek bir seçenek üzerinde yoğunlaştırmadılar. Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumlar, aralarında, bölgenin geleceğini tayin etmek konusunda değişik görüşlere rağmen çalışmalarını kesintisiz sürdürdüler. Avrupa ve Rusya'da önemli temaslar ve kulis faaliyetleri yürüttüler. Ekim 1917'de Marsilya Pontos Cemiyeti Başkanı Konstantinides Venizelos'la görüşmüş, Venizelos'a Pontos hareketinin çalışmaları ve amaçları hakkında bilgi vermiştir. Avrupa'daki en aktif Pontos dernek başkanlarından olan Konstantinidis, Karadeniz Rumları'na seslenerek bağımsızlık ve özgürlük için mücadele çağrısında bulunmuştur.⁵² Hedeflerini somutlaştırmak amacıyla Karadeniz bölgesindeki Rumlar, gerçekleştirdikleri çeşitli temaslar çerçevesinde "Pontos Hellen Cumhuriyeti" kurulmasının mümkün olmaması halinde, Doğu'da kurulmuş bulunan Ermenistan'la konfederasyon olasılığı üzerinde durmak, hatta o da olmazsa en son çare olarak Karadeniz bölgesinin Osmanlı Devleti'nden ayrılıp Ermenistan'a katılmasını son seçenek olarak düşündüler. Ne var ki, dönemin Trabzon Metropoliti Hrisanthos, bu bölgenin Ermenistan'a katılmasına şiddetle karşı çıkmış, Avrupa ve Amerika'daki Pontos derneklerini harekete geçirmek suretiyle Karadeniz bölgesinin önemli bir bölümünün öncelikle bağımsız olmasını, bu yöndeki taleplerinin karşılık bulmaması halinde Ermenistan'la konfederasyon kurulması için İtilaf Devletleri ile A.B.D'nin des-

⁴⁹ Yannis Mourellos, "İ Prosorini Kivernisi tis Thessalonikis kai i Sheseis tis me tous Symmahous", s. 165, <http://www.mnimon.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/230/294.pdf>

⁵⁰ Ağcidis, *a.g.e.*, s. 168.

⁵¹ Ağcidis, *a.g.e.*, s. 167.

⁵² Odiseas Lampsides, *İ Ellines tou Pontou ipo tous Tourkous (1461-1922)*, Atina 1957, s. 33.

teğini istemiştir. Bu amaçla Metropolit Hrisantos, Erivan'da Ermeni siyasilere görüşmeler yapmıştır⁵³. Avrupa'da yaşayan Pontos Rumları, seslerini duyurup kendi devletlerini kurmak amacıyla "4 Şubat 1918'de Marsilya'da I. Tüm-Pontos Kongresi'ni gerçekleştirdiler, Rus sınırından Sinop'a kadar uzanan Karadeniz bölgesinin Türklere bırakılmamasını, bunun yerine bağımsız Pontos Devleti'nin kurulması için (Rusya) Dışişlikler Komiseri Troçki'ye bir telgraf gönderdiler."⁵⁴ Rumlar Rusya'dan bu yönde kendilerini mutlu edecek bir adım beklerken, "3 Mart 1918'de Brest Litovsk Antlaşması'yla Kars, Ardahan ve Batum Türkiye'ye bırakılmıştır."⁵⁵

Karadeniz bölgesi ile ilgili tartışmaların ilginç bir boyutu daha vardır. Trabzon Metropolit Hrisantos'un yukarıda belirtilen düşüncesinin aksine bir düşünce ortaya koyduğu yönünde bazı Türk kaynaklarında bilgiler mevcuttur. Şöyle ki; 1919 yılı Kasım ayındaki **İkdam** gazetesinde Hrisantos'un verdiği bir beyanattan bahsedilmektedir. Hrisantos Efendi 1919'da Paris'teki barış görüşmelerine katılmış ve Trabzon'a dönüşünde orada yayınlanmakta olan **İstikbal** gazetesine bir beyanat vermiştir. Verdiği beyanatta üç konuya dikkat çekmiştir. Birincisi; Barış görüşmelerinde gündeme gelen "Büyük Ermenistan" kurulması konusudur ki, Trabzon'u da içine aldığı için Rumlar arasında çok ciddi bir tedirginlik uyandırdığını ifade etmiştir. Beyanatın ikinci önemi Hrisantos Efendi'nin, Türklere Rumlar arasındaki "**kadim muhabbetin**" yeniden kurulmasının sağlanması, barış içinde birlikte yaşama çağrısıdır. Üçüncü ise daha da ilginçtir, Anadolu'da yaşayan bütün kavimlerin ortak bir "**Anadolu Mefkûresi**" fikri etrafında toplanması ve "**Anadolu Medeniyeti**" yaratmak için ortak çalışmalar yapmak konusundaki önerileridir⁵⁶.

Karadeniz bölgesine ilişkin bu hararetli çalışmalar sürerken Pontos Rumları'nın talepleri konusunda Venizelos, 14 Ocak 1919 **Sunday Times** gazetesine verdiği mülakatta, kendisinin şahsen küçük devletler kurulmasından yana olmadığını, Pontos Rumları için en ideal çözümün Ermenistan'a katılmaları olduğunu, böyle bir çözümü de memnuniyetle kabul edeceklerini söylemiştir.⁵⁷ Belirtmek gerekir ki, Karadeniz bölgesinin geleceğiyle ilgili görüşülen bu üç seçenekten başka, Trabzon'da çıkan "Epohi" gazetesi sahibi Kapetanidis'in başını çektiği bir kısım Pontos Rumu, Karadeniz bölgesinin Yunanistan'la birleşmesini istemişlerdir. Daha sonra 1921 yılında Kapetanidis Amasya'da yargılanıp idama mahkûm edilmiştir.⁵⁸

Değerlendirilen çeşitli seçenekler bağlamında Karadeniz bölgesinin sadece bağımsız devlet olarak ortaya çıkması değil, bu bölgenin Ermenistan'a katılması dahi, Yunanistan açısından kuşkusuz başarı kabul edilirdi. Zira bu durumda

⁵³ Ağcidis, a.g.e., s. 174.

⁵⁴ Ağcidis, a.g.e., s. 173.

⁵⁵ Ağcidis, a.g.e., s. 173.

⁵⁶ "Türkler ve Rumlar", İkdam, No: 8183 (23 Teşrin-i Sani 1335/1919 ve 29 Safer 1338), s. 1. Bu değerli bilgiyi bizimle paylaşan Doç.Dr. Mehmet Ö. Alkan'a teşekkür ederim.

⁵⁷ Ağcidis, a.g.e., s. 175.

⁵⁸ Amasya'da 1921'de İstiklal Mahkemelerinde idam istemiyle yargılanan Kapetanidis, "Neden bağımsız devlet kurmak istiyorsunuz," sorusuna karşılık "Yanlışınız var. Bağımsızlık değil, ben Karadeniz bölgesinin Yunanistan'a bağlanmasını istiyorum" diye yanıt vermiştir. Ağcidis, s.168.

Venizelos'un, topraklarını Batı Anadolu üzerinde genişletmiş bir Yunanistan'ın, Karadeniz bölgesinde kurulacak bir "kardeş" ya da en kötü olasılıkla bir "akraba" devletin yanında kendini daha güçlü, daha güvende hissedeceğini varsaydığını düşünmek gerekir. Nitekim Venizelos'un da düşüncesi ve tavsiyesi bu yönde olmuştur. Venizelos, Pontos Rumlarının tüm gücünü koruyabileceğini düşündüğü Karadeniz bölgesi üzerinde genişleyecek bir Ermenistan gibi, Batı Anadolu'yu kendi topraklarına katmış bir Yunanistan için bir "düşman" devlet yerine, komşu bir "akraba" devletine dünden razıydı.

2. Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Fransız Basınının Rolü

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, özellikle Avrupa gibi gelişmiş toplumlarda basının önemi ve üstlendiği görev üzerinde durmak gerekir. Günümüzde "psikolojik savaş" olarak tanımladığımız bu savaş türünün etkin biçimde kullanılması ilk kez 1914-1918 yılları arasına rastlamaktadır.⁵⁹ Basın aracılığıyla yürütülen psikolojik savaşın, Balkan ülkeleri arasındaki çeşitli anlaşmazlıklar açısından da önemli bir yanı olduğunu belirtmek gerekir. Zira bu savaşta Müttefikler gibi İtilaf Devletleri de bu coğrafyaya ilişkin oluşacak güçler dengesiyle yakından ilgilenmekteydiler. Yine bu dönemde Balkan Devletleri'ni her biri kendi ulusal çıkarlarına destek sağlamak amacıyla Avrupa başkentlerinde basının tutumuyla ilgili olarak yakından ilgilenmişlerdir. Yürütülen çok yönlü propaganda çalışmaları çerçevesinde I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Balkanlar'daki çeşitli anlaşmazlıklar bağlamında Avrupa basınının Bulgar yanlısı bir tutum içerisinde olduğu görülür. Özellikle Fransız basınında Bulgarların iddialarına geniş yer verildiği açık biçimde göze çarpmaktadır. Bu durum, gerek Paris'te gerekse Londra'da Bulgar propagandasını gündemden düşürmeyen kimi odakların olduğunu göstermektedir.⁶⁰ Bulgaristan'ın lehine oluşan bu durum karşısında Yunanistan Başbakanı Venizelos kadar Fransa'nın Atina Büyükelçisi de Fransız basınının, iki gazetesi hariç (*Le Temps* ile *Le Journal des Débats*) bu tutumundan rahatsız olduklarını belirttiler. Adı geçen iki yayın organı, diğer basının aksine Bulgaristan'ın iddialarına karşı Sırbistan'ın ve Yunanistan'ın çıkarlarını savunmaktaydı.⁶¹ Oysa I. Dünya Savaşı öncesinde Bulgaristan'ın da konumu ve oynayacağı rol yabana atılacak türden değildi. İtilaf Devletleri kadar Müttefikler de bu ülkeyi kendi saflarına çekmek istemekteydiler. Bunun için her iki taraf da amansız bir uğraş verdi.

21 Eylül 1915'te Bulgaristan'ın Müttefikler'den yana savaşa katılması, doğal olarak Fransız Hükümeti'nin olduğu kadar bu ülke basınının da Yunanistan'ın lehine net bir tutum benimsemesine yol açtı. Bu tarihten sonra İtilaf Devletleri sıkı bir sansür uygulayarak Venizelos'u desteklerken, tarafsız olan Kral Konstantin'in aleyhinde çeşitli faaliyetler yürütmeye başladılar. Nihayet Kral Konstantin'in tahttan uzaklaştırılmasıyla (1917) Yunanistan İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa dâhil olunca Fransız ve İngiliz basınında Yunanistan'ın tezleri çok daha güçlü bir biçimde yer bulmaya başlamıştır. Öyle ki bu dönemde

⁵⁹ Jean Baptiste Duroselle, *La Grande Guerre de Français 1914-1918*, Paris 1994, s. 254-255.

⁶⁰ Lemonidou, *a.g.e.*, s. 183.

⁶¹ Lemonidou, *a.g.e.*, s. 183.

Fransız basını Hellenizm'in "yeniden dirilişi"nden söz eder noktasına gelmiştir. 30 Haziran 1917 tarihli **Le Journal des Débats** gazetesi aynen şöyle yazıyordu:

"Başkan Wilson, yarının dünyasının, haklı olan bütün ulusal beklentilerin esasları üzerine inşa edileceğini bildirdi. Bu sözler, Eski İonia'dan (Batı Anadolu) Trakya sahillerine kadar yeni zamanların gelişini bekleyen bütün Yunanlarca işitildi."⁶² Ne var ki bu tarihten sonra Fransız basınının Yunanistan'a karşı ilgisi giderek azalmaya başlamıştı. Zira Yunanistan İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmiş, maksat hasıl olmuştu.

Bütün bu gelişmeler karşısında Venizelos'un durumu pek iyi gözüküyordu. Seres, Drama ve Kavala gibi iller Bulgaristan'ın eline geçmiş, bu ülkenin, savaşta Mihver Güçlerinin yanında yer almasına rağmen, İngiltere'de kendi tezlerini gündemde tutacak önemli propaganda mekanizmaları bulunmaktaydı. Bulgaristan'ın talepleri İngiltere'den başka Rusya ve İtalyan hükümetlerince de destek buluyordu. Sadece Fransa, Bulgaristan'ın taleplerine karşı çıkıp Yunanistan ve Sırbistan'ın yanında durmaya devam ediyordu. Ancak yine de Yunanistan açısından hiç bir şey beklendiği gibi gitmiyordu. Savaşın sonuna gelmiş olmasına karşın Venizelos, Yunanistan'ın taleplerinin karşılanacağından hiç emin değildi. Oysa Yunan halkı Megali İdea'nın tahakkuk edeceği günü sabırsızlıkla bekliyordu. Bu belirsizlik karşısında Yunanistan zaman kaybetmeksizin aktif davranmak zorundaydı. Bu nedenle Nisan 1918'de Yunan Dışişleri Bakanlığına bağlı Avrupa'daki Yunan elçilikleriyle eşgüdüm halinde gizli bir basın ve propaganda birimi oluşturuldu. Söz konusu birim, basın üzerinde gücünü kullanıp Yunanistan'ın ulusal haklarının savunuculuğunu yapacaktı. Bu çalışmalar çerçevesinde 1918'de Paris'te "*Bureau d'information hellénique*" adlı bir basın bürosu kuruldu⁶³ ve yavaş yavaş beklenen olumlu sonuçlar kendini hissettirmeye başladı.

Paris Barış Antlaşması öncesi Yunanistan'ın ulusal konuları Fransız basınının ilgi odağına olmaya başlamıştı. Yunanistan'ın kurmuş olduğu basın birimi aracılığıyla savaş cephesine ilişkin gönderilen çeşitli resimlerden oluşan propaganda malzemesi Fransız basınında geniş yer bulmaya başladı. 1918'de *Le Figaro* gazetesi yazarı Denys Cochin köşesinde, esir halkların kurtuluşunu savunurken Adalar'da ve İzmir'de yaşayan Rumlar'ın da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini belirtiyordu.⁶⁴ Yunanistan sonraki hükümetler döneminde de yüksek meblağlar karşılığında Fransız basınının desteğini temin etmeye çalışmıştır. Gunaris hükümeti, 1921'de *Le Matin*, *Le Journal des Débats*, *Echo de Paris*, *Le Petit Parisien*, *Le Figaro* gibi gazetelere iki milyonun üzerinde (frank) para ödemiştir. Öte yandan "*Fransız yazarlarından Leon Rouillon, Yunanlıların 'usta politikacılar' olduklarına ve Grek zenginlerinin bu amaç için çok para harcadıklarına inanıyordu.*"⁶⁵ Ancak 1922'de Fransız hükümeti bir yasa çıkartarak yabancı devletlerden para alan basın kuruluşları için ağır cezalar getirmiş,⁶⁶ o nedenle, ondan sonra ödenen para miktarlarının gerçek sayıları tespit edilememiştir.

⁶² Lemonidou, a.g.e., s. 189.

⁶³ Lemonidou, a.g.e., s. 191.

⁶⁴ Lemonidou, a.g.e., s.192.

⁶⁵ R. Salahi Sonyel, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk Yunan İlişkileri*, İstanbul 2011, s. 114.

⁶⁶ Lemonidou, a.g.e., s.197.

Fransız basın kuruluşlarına ödenen paralar ve çeşitli propaganda faaliyetleri sayesinde Yunanistan'ın tezleri savunulmuş ise de, 1921 yılından itibaren söz konusu harcamalar etkisini giderek yitirmeye başladı. Zira Fransız basınının desteği Anadolu'nun savaş cephelerinde tecelli etmeye başlayan iradeyi değiştirmeye gücü yetmemeye başladı. Bu tarihten itibaren Fransız basını, Fransız Hükümeti ile paralel bir çizgi izleyerek Yunanistan'ın iddialarını savunmaktan vazgeçecek, Anadolu'da tarihin yeniden yazıldığı gerçeğinin tanıklığını yapmaya başlayacaktır. Bundan sonra Fransız basını "azmış"çasına Mustafa Kemal'in Türkiye'sini⁶⁷ desteklemeye başlayacak, Yunan ordusunun Batı Anadolu'daki varlığını bir başarısızlık olarak göstermekle kalmayacak, Megali İdea'nın bir sonucu olarak İzmir'in yakılışından Yunanistan'ı "sorumlu" tutacaktır. Bunun yanı sıra Fransız basını, o dönemde Yunanistan'ın eline geçmiş bulunan Batı Trakya'da yaşanan kanunsuz uygulamalar nedeniyle Yunan yönetimini eleştirmeye başlamıştır. Söz konusu uygulamalara ilişkin olarak 27 Ocak 1923 tarihli *Le Matin* gazetesi, Batı Trakya'daki Yunan idarecilerinin Türklerin ve Bulgarların aleyhinde kanunsuzluklar işlediğini, bu nedenle Batı Trakya'nın İspanya Kralı ya da Belçika'nın himayesinde özerk bir devlet olarak kurulmasını önermiştir.⁶⁸ Bilindiği gibi Batı Trakya, Neuilly Antlaşması'yla (1919) Bulgaristan'ın elinden alınarak önce bir süre Fransız yönetimi altında kalmış, sonra Yunanistan'a verilmiştir. 1923 Lozan Barış Konferansı'nda çetin geçen görüşmeler sonucunda bu antlaşmayı Yunanistan'a bırakılmıştır.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleri arasında -genel olarak- Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşımı ve Ortadoğu'daki enerji kaynaklarının ele geçirilmesi yer almaktadır. Zira söz konusu savaşta Osmanlı Devleti'nin, İtilaf Devletleri'nin yanında yer bulamaması bundandır. İtilaf Devletleri açısından bu savaşın önemi, Almanya'nın aşırı güçlenip ticaret yolları üzerinde söz sahibi olmasının engellenmesinden başka, Osmanlı topraklarının barındırdığı sınırsız yeraltı servetinin onlar için özel ilgi alanı oluşturmasıydı. 20. yüzyılın başlarından itibaren Almanya'nın baş döndürücü bir hızla güçlenip dünyaya hükmetme rekabetine girmesi, rakiplerini fazlasıyla kaygılandırmış bulunuyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nda büyük aktörlerin yanı sıra büyük hedefler peşine düşen küçük oyuncular da vardı. Yunanistan gibi küçük ölçekli ülkeler, bu savaşta emperyalizmin ileri karakol görevini yaparak, kendi ulusal iddiaları açısından hedeflerine ulaşma planları içindeydi. Balkan Savaşları'ndan sonra Balkan ülkeleri için yarım kalmış hesapların görülmesi bağlamında Yunanistan, kuruluşundan itibaren canlı tuttuğu Hellenizmin hayata geçirilmesi tasarımı olan "Megali İdea"yı, ısrarla bu savaşa katılıp uygulama alnına sokmak istemiştir. Yunanistan, İtilaf Devletleri'nin bir ortağıymış gibi gözükse de eşit ortak değildi. Nitekim siyasi projelerine ilişkin attığı her adım için İngiltere'nin iznine ve yardımına gereksinim duymuştur.

⁶⁷ Lemonidou, *a.g.e.*, s. 195

⁶⁸ Lemonidou, *a.g.e.*, s.196.

Bu blokun güçlü devletleri İngiltere ile Fransa, Yunanistan ve Bulgaristan gibi Balkan ülkelerinden, daha çok konjonktürel anlamda yararlanmak istemişlerdir. Bulgaristan Müttefikler'den yana kararını verince, bu kez hem İtalya'yla hem Yunanistan'la yapılan çeşitli pazarlıklar daha büyük önem kazanmaya başladı. Yunanistan, kendi tezleri açısından kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak gördüğü Birinci Dünya Savaşı'nda "Büyük Yunanistan"ın kurulmasını, tarihinin en önemli hedefi olarak görüyordu. Yunan Kralı Konstantin ile aralarında yaşanan anlaşmazlık Başbakan Venizelos'un tercihleri yönünde son buldu. Artık Avrupa basını dâhil Büyük Devletler, Yunanistan'ın tezlerini desteklemeye başlamıştı. Fransız basınında Yunanistan'ın tezlerini destekleyen ve Venizelos'un profilini öne çıkaran yazılar uzun zaman gazete sayfalarını süslemiştir. Önemli meblalar karşılığında çıkan bu yazılar, hem Avrupa kamuoyunda hem Yunan kamuoyunda önemli yankılar yaratırken Yunan hükümet çevrelerinde de "Büyük Yunanistan" tasarımına dönük olarak iştah kabartıcı değerlendirmelere yol açıyordu.

Ne var ki 1917 yılının sonbaharında bütün dengeleri altüst edecek bir gelişme yaşandı. Rusya'daki sosyalist devrimle bu ülke bir emperyalizm projesi olan Birinci Dünya Savaşı sürecinde yapılan bütün antlaşmalardan çekildiğini duyurdu. Bu durum İtilaf Devletleri içinde büyük bir çatlak oluşturduysa da Yunanistan bu gelişmeyi olumlu karşıladı. Yunanistan, kendisi kadar Rusya'nın da gözünü bildiği, ancak şu durumda bundan vazgeçtiği İstanbul gibi, Batı Anadolu'nun da artık "gerçek" sahibi olma gününü sabırsızlıkla beklemeye başladı. Yunan hükümeti, İngiltere'nin yardımıyla böyle bir ortamda Batı Anadolu'ya askeri çıkarma yaptı. Oysa Yunanistan'ın Batı Anadolu seferi öncesinde, Yunan Genelkurmay İkinci Başkanı İoannis Metaxas, Batı Anadolu coğrafyasının bir Yunan çıkartması için elverişli olmadığını, bunun yanı sıra Müslüman nüfusun kalabalık oluşu nedeniyle böyle bir projenin önünde ciddi tehlikeler bulunduğu⁶⁹ konusunda kendi hükümetini uyarıyordu. Dikkate alınmayan bu uyarı, belki de Yunanistan'ı Anadolu bozgununa götürecek olan kendi eliyle çakılmış ilk kıvılcımdı. Zira İzmir'in işgali, Anadolu'da büyük bir öfke ve infial uyandırdı.

Vatanı işgal edilmiş, onuru ayaklar altına alınmış Anadolu insanı için bir ölüm kalım mücadelesinin başladığı bir dönemde Yunanistan'a Batılı müttefiklerinin yardımı artık bir işe yaramamaya başlamıştı. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'ne karşı Rumların ayrılıkçı hareketleri hiç bir zaman son bulmamış, dahası Yunan Devleti'nin kurulmasından sonra bile bu küçük devlet, Bizans'ın sınırları üzerinde Büyük Devletler'in sunduğu her fırsatta "Büyük Yunanistan"ı kurmak amacıyla sürekli Osmanlı Devleti'nin aleyhinde genişlemiştir. Ne var ki bir emperyalizm projesi olan Birinci Dünya Savaşı'nın doğurduğu ağır sonuçlara karşı yapılan Türk Kurtuluş Savaşı'yla birlikte, hem emperyalizme geçit verilmemiş, hem Yunanistan'ın 100 yıllık iddialı bir projesi olan Megali İdea'nın sonu olmuştur.

⁶⁹ Louvi, a.g.e., s. 26

Abstract**Megali Idea in the Eyes of Greek Historians and the Role of French Press in the Years of World War**

The First World War was considered to be the war to meet the great expectations of Greece. Expanding its land with the help of Great States Greece was regarding the First World War as a rare opportunity to put flesh on the bones of its historical claims. Venizelos, thinking that absolute winner of this war would be allied states, was pleading to side with the allied forces and to take place in Gallipoli landings with Greek forces. However, Venizelos, who was favored by the British and the French, was in big dispute with Greek King Konstantin about joining the war. Due to the pressure of the Allied Forces, Greek King Konstantin left the country leaving his chair to his son Alexander. Thereby, after overcoming the obstacle faced, Venizelos made the decision to join the war and started to chase after the Megali Idea in Anatolian land.

Keywords: Greece, Megali Idea, French Press, Venizelos, Ottoman, Greek.

KAYNAKÇA

- Agtzidis, Vlassis, *To Kinima Anexartias tou Pontou kai oi Aftonomes Ellinikes Periohes sti Sovietiki Enosi tou Mesopolemu*.
- Başdoğan, Ferhat, "Türk-Bulgar İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Beklenen Gelişmeler", *Stratejik Etütler Bülteni*, 24/85, 1990, s. 77-96.
- Bryer, A., «The Pontic Revival and the new Greece», *The Empire of Trebizond and the Pontos*, London 1980.
- Cochin, Denis, *Le Figaro Gazetesi*, 16 Kasım 1918.
- Diamantopoulos, Thanasis, "Venizelismos kai Antivenizelismos", *Politikoi Prosanatolismoi tou Neou Ellinismou*, Ed. Anna Karapanou, Atina: İdrima tis Voulis ton Ellinon, 2012, s. 75-102.
- Dimitris G. Apostolopoulos, *Romioi Hristianoι me "Baratia Vasilika", Triti Epistimoniki İmerida- Romioi stin İpiresia tis İpsilis Pilis*, Atina: Eteria Meletis tis Kath'İmas Anatoles, 2002.
- Duroselle, Jean Baptiste, *La Grande Guerre de Français 1914-1918*, Paris 1994.
- Erat, Muhammet, "Çanakkale Savaşları'nda Deniz Harekâtı", *Çanakkale Tarihi*, C. IV, Ed. M. Demir, İstanbul 2008.
- Gklavinas, Giannis, *O Mousoulmanos İpikoos stin Antilipsi tis Ellinikis Dioikisis* http://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Glavinas_loannis.pdf
- Heraklides, Alexis, *İ Ellada kai o Ex Anatoles Kindynos*, Atina, 2001. <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/deltiokms/article/view-File/2516/2281.pdf>
- İoannidis, S., *İstoria kai Statistiki tis Trapezountas kai tis giro Periohis*, Thesaloniki 1988.

- Lampsides, Odisseas, *İ Ellines tou Pontou ipo tous Tourkous (1461-1922)*, Atina 1957.
- Lemonidou, Elli, "A' Pagkosmios Polemos- Mesopolemos: Opseis, Syneheies kai Asynexeies tou Endiaferontos gia tin Ellada", Atina: Herodotos, 2015 s. 849-867.
- Lemonidou, Elli, *Ta Hronia ton Anatropon- Evropi kai Ellada 1914-1924*, (The Years of Upheaval Europe and Greece), "Apoihs kai Antidraseis gia ti Megali İdea: İ Antimetopisi ton Ethnikon Diekdikiseon tou Ellinismou Mesa apo ta Dimosievmata tou Gallikou Tipou 1914-1923" Praktika Simposiou, Delfoi 4-6 Haziran, İpourgeiou Politismou kai Athlitismou, Atina 2014, s.181-200.
- Louvi, Lina, "To Telos tis Megalis İdeas", *İ mikrasiatiki Katastrofi 1922*, Ed. Hristina Koulouri, Atina: Dimosiografikos Organismos Labraki Yayınları A.E., 2012.
- Mavrogordatos, Giorgos, *Niki kai İtta ston Elliniko İkosto Eona*, Kathimerini Gazetesinin Özel Eki, Atina, Mayıs 2015.
- Mourellos, Yannis, İ Prosorini Kivernisi tis Thessalonikis kai i Sheseis tis me tous Symmahous, <http://www.mnimon.gr/index.php/mnimon/article/view-File/230/294.pdf>
- Oran, Baskin, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Ankara 1986.
- Papageorgiou, Stefanos, *Apo to Genos sto Ethnos*, Atina 2005.
- Sonyel, R. Salahi, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk Yunan İlişkileri*, İstanbul 2011.
- Svolopoulos, Konstantinos, "Kinovouleftismos kai Megali İdea", *Politikoi Prosanatolismoi tou Neou Ellinismou*, Ed. Anna Karapanou, Atina: İdrima tis Voulis ton Ellinon, 2012, s. 65-74.
- Theodoropoulos, Viron, *Oi Tourkoi kai Emeis (Bizler ve Türkler)*, O Typos Atina, 1988.
- Victor Hugo, *Les Orientales* (şiiir kitabı), Paris 1829 ve 1862.
- Yavuz, Bige, "1921 Tarihli Türk-Fransız Anlaşmasının Hazırlık Aşamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VIII/23, 1992, s. 273-308.